

СУЧАСНИЙ СТАН ТА СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В. І. АРАНЧІЙ

*кандидат економічних наук, професор, ректор
Полтавської державної аграрної академії*

А. О. ЛАНТУХ

аспірант кафедри фінансів і кредиту

Розглянуто проблеми сталого розвитку аграрних підприємств у контексті сучасних викликів і загроз. Проведено аналіз стану, структури, динаміки та ефективності сільськогосподарського виробництва в Україні та Полтавській області. Здійснено пошук шляхів забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств, як основної ланки аграрного сектору економіки країни.

***Ключові слова:** сталий розвиток, ефективність, структура виробництва, економічні відносини, аграрні підприємства*

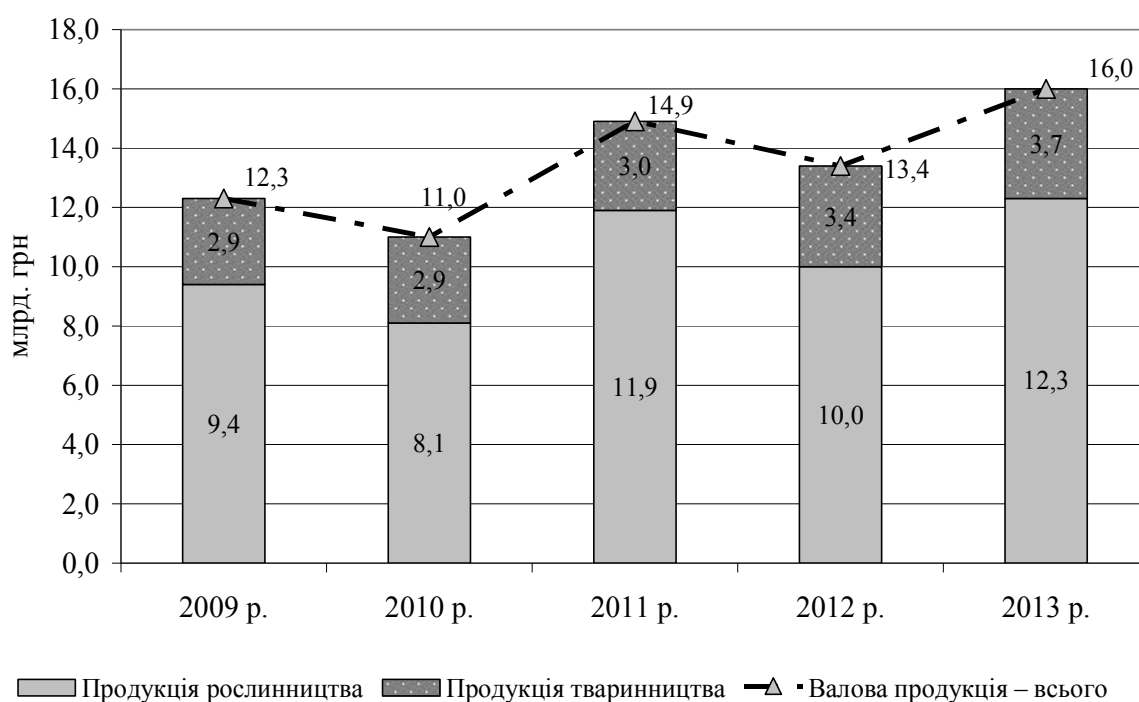
Постановка проблеми. Сільське господарство є стратегічно важливою складовою агропромислового комплексу України. Сукупність галузей зазначеної сфери, що пов'язані між собою процесом відтворення, висуває запорукою продовольчої безпеки країни та створення експортного потенціалу. Сільське господарство включає дві взаємопов'язані галузі – рослинництво і тваринництво. Тому, відповідно від успішної роботи підприємств згаданих галузей, насамперед залежить економічна стабільність держави та розв'язання багатьох соціальних проблем (матеріальний добробут, працевлаштування тощо). Сталий розвиток аграрних підприємств відіграє першочергову роль у становленні економіки України та забезпечення її стабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми сталого розвитку сільського господарства та суб'єктів господарювання у цій галузі завжди знаходилися в полі зору вчених-аграрників. Значний внесок щодо їх вирішення, а також дослідження специфіки розвитку на сучасному етапі здійснили О. М. Алимов, Д. І. Бабміндра, Ю. Д. Білик, П. І. Гайдуцький, А. С. Даниленко, С. І. Дем'яненко, Т. Г. Дудар, С. Л. Дусановський, І. О. Іртищева, А. М. Мірошніченко, Л. Я. Новаковський, П. Т. Саблук, А. М. Третяк, М. М. Федоров, М. А. Хвесик, В. В. Юрчишин та інші.

Мета дослідження – визначити підґрунтя для здійснення аграрних трансформацій та формування системи сталого розвитку сільського господарства України, провести подальші наукові пошуки у напрямі шляхів забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств, як основної складової ланки аграрного сектору економіки країни; розглянути проблеми сталого розвитку аграрних підприємств в контексті сучасних викликів і загроз на основі аналізу стану, структури, динаміки та ефективності сільськогосподарського виробництва в Україні та Полтавській області.

Виклад основного матеріалу. Сфера діяльності сільського господарства охоплює три четверти території України, на якій проживає третина населення і формується майже 60 % фонду споживання, створюється 17 % валового внутрішнього продукту. При цьому одиниця валової продукції, створеної аграрними товаровиробниками, забезпечує умови для виробництва більше десяти одиниць в інших галузях економіки країни [2].

Згідно з даними Державного комітету статистики України, протягом 2009-2013 рр. загальний приріст валової продукції сільського господарства в Україні у порівнянних цінах 2010 р. склав 54,9 млрд грн (або 27,7 %). Зростання вартості виробленої продукції за усіма категоріями господарств Полтавської області на 34,2 % із розрахунку на одну особу та на 32,6 % із розрахунку на 100 га свідчить про підвищення ефективності використання землі та покращення ефективності господарської діяльності аграрних підприємств (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка виробництва продукції сільського господарства аграрними підприємствами в Полтавській області у порівнянних цінах 2010 р.

Джерело: розраховано автором на основі [5].

Домінуючою галуззю сільського господарства в Україні є рослинництво, від якої в 2013 р. отримано 175,9 млрд грн із загальної вартості (252,9 млрд грн) виробленої валової продукції сільського господарства. Проте слід вказати на позитивну динаміку збільшення виробництва продукції тваринництва. Так, у 2013 р. було отримано 77,0 млрд грн валової продукції тваринництва, що на 13,1 % більше порівняно із 2009 роком.

Виробництво валової продукції сільськогосподарськими підприємствами Полтавської області у порівнянних цінах 2010 р. станом на 2013 р. склало 16,0 млрд грн. У свою чергу від рослинницької галузі отримано 12,3 млрд грн. Приріст валової продукції за 2009–2013 рр. склав 30,4 %.

Як показали результати дослідження, на даний час в Україні по суті створено та функціонують дві форми господарювання – аграрні підприємства ринкового типу та господарства населення (особисті селянські господарства), що не лише відповідають вимогам різного за рівнем бізнесу, а й забезпечують в умовах здорового конкурентного середовища ефективне ведення сільського господарства.

За даними Головного управління статистики у Полтавській області, у складі виробництва валової продукції сільськогосподарської продукції вказаного регіону за 2009–2013 рр. простежується неухильна динаміка зростання питомої ваги виробництва сільськогосподарської продукції аграрних підприємств у загальному обсязі виробництва (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка питомої ваги виробництва сільськогосподарської продукції
за категоріями господарств у загальному обсязі виробництва
в Полтавській області, %**

Показник	Рік					2013 р. до 2009 р., +,-
	2009	2010	2011	2012	2013	
Сільськогосподарські підприємства						
Виробництво валової продукції – всього	61,1	59,7	63,6	61,7	65,5	4,4
У. т.ч. продукція рослинництва	65,1	62,9	66,9	64,1	67,9	2,8
продукція тваринництва	48,6	50,7	50,6	54,7	57,9	9,3
Господарства населення						
Виробництво валової продукції – всього	38,9	40,3	36,4	38,3	34,5	-4,4
У. т.ч. продукція рослинництва	34,9	37,1	33,1	35,9	32,1	-2,8
продукція тваринництва	51,4	49,3	49,4	45,3	42,1	-9,3

Джерело: розраховано автором на основі [5].

Так, у 2013 р. питома вага виробництва сільськогосподарської продукції аграрними підприємствами у загальному обсязі виробництва Полтавської області становила 65,5 %, у тому числі 67,9 % – рослинництво та 57,9 % -- тваринництво.

У складі виробництва валової продукції регіону за 2009–2013 рр. обсяг виробництва сільськогосподарської продукції в порівнянних цінах 2010 р. зріс від 12287,3 до 16022,8 млн грн (або на 30,4 %). Обсяг виробленої сільськогосподарської продукції всіма категоріями підприємств Полтавської області в 2013 р. досягав 6,3 % загального обсягу України. Більша вага виробництва сільськогосподарської продукції в загальному обсязі припадає на аграрні підприємства – 65,5 %, тоді як частка господарств населення в цьому показникові становить відповідно 34,5 відсотка.

Головною умовою забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств та підвищення рівня ефективності національної економіки України в цілому є ефективність управлінських рішень. Основні показники фінансово-господарської діяльності аграрних підприємств наведено в таблиці 2.

Динаміка ефективності сільськогосподарського виробництва в аграрних підприємствах України та Полтавської області, 2009–2013 рр.

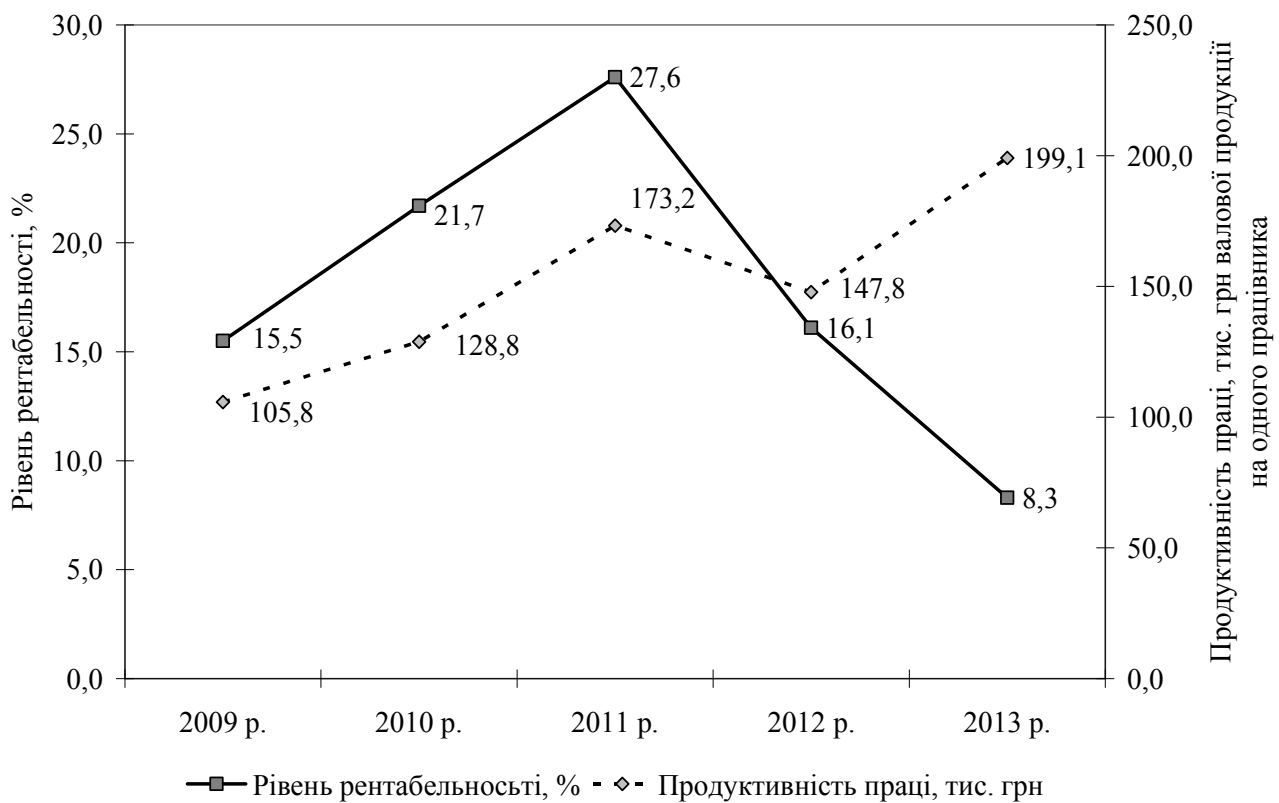
Показник	Рік					2013 р. до 2009 р., +,-
	2009	2010	2011	2012	2013	
Україна						
Прибуток, збиток (-) від реалізації продукції, млн грн	7120,0	12750,5	19926,0	20199,4	11804,3	4684,3
У т. ч. рослинництво	6334,3	11375,9	17322,7	17029,8	8977,8	2643,5
тваринництво	785,7	1374,6	2603,3	3169,6	2826,5	2040,8
Рівень рентабельності, збитковості (-) виробництва продукції, %	13,8	21,1	27,0	20,5	11,2	-2,6
У т. ч. рослинництво	16,9	26,7	32,2	22,3	11,1	-5,8
тваринництво	5,5	7,8	13,0	14,3	11,3	5,8
Полтавська область						
Прибуток, збиток (-) від реалізації продукції, млн грн	533,4	1062,2	1579,6	1482,4	757,4	224,0
У т. ч. рослинництво	490,4	987,7	1485,1	1402,6	622,0	131,6
тваринництво	43,0	74,5	94,5	79,8	135,4	92,4
Рівень рентабельності, збитковості (-) виробництва продукції, %	15,5	21,7	27,6	16,1	8,3	-7,2
У т. ч. рослинництво	19,4	28,0	34,7	18,7	9,0	-10,4
тваринництво	4,7	5,4	6,5	4,8	5,9	1,2

Джерело: розраховано автором на основі [6, 5].

Аналіз господарської діяльності аграрних підприємств за 2013 р. свідчить, що не зважаючи на покращення показників продуктивності галузі тваринництва та підвищення урожайності сільськогосподарських культур, їх фінансово-економічний стан погіршився. В 2013 р. результатом виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції аграрними підприємствами України стало отримання 11804,3 млн грн прибутку, що на 65,8 % перевищує результати 2009 р. У свою чергу, аграрними підприємствами Полтавської області в 2013 р. одержано 757,4 млн грн прибутку, тоді як у 2009 р. згаданий показник становив 533,4 млн грн. В свою чергу, від галузі рослинництва отримано 622,0 млн грн, або 82,1 % загального обсягу прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції.

Негативною залишається тенденція зниження загального рівня рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції як в аграрних підприємствах України, так і в підприємствах Полтавської області зокрема. На рис. 2 наочно продемонстровано динаміку показників, що характеризують ефективність виробництва сільськогосподарської продукції.

Так, рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції аграрних підприємств Полтавської області від 15,5 % у 2009 р. зменшилася до 8,3 % у 2013 р. Подібне стало наслідком насамперед зниження ефективності виробництва продукції рослинництва. Разом із тим, позитивним є факт зростання рентабельності виробництва продукції тваринництва – від 4,7 % у 2009 р. до 5,9 % у 2013 р., що свідчить про стабільний розвиток вказаної галузі (зазначимо, що у 2000 р. рівень збитковості виробництва продукції тваринництва сільськогосподарськими підприємствами Полтавської області становив 25,5 %).

Рис. 2. Динаміка сукупної рентабельності сільськогосподарського виробництва та продуктивності праці в аграрних підприємствах Полтавської області, 2009–2013 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [5].

Висновки. Отже, сучасний стан розвитку сільського господарства характеризується коливаннями обсягів виробництва продукції та його ефективності, що зумовлено переважно ринковою кон'юктурою і відсутністю механізмів підтримки сталого розвитку. Економічні відносини в аграрному секторі мають нестабільний характер взаємодії між суб'єктами виробництва та іншими контрагентами, включаючи державні органи різного рівня управління. Це зумовлює необхідність удосконалення механізму підтримки сталого розвитку аграрних підприємств, особливо в сучасних умовах фінансово-економічної кризи.

Список літератури

1. Герасимчук З.В. Стимулювання сталого розвитку регіону: теорія, методологія, практика: Монографія / Герасимчук З.В., Поліщук В.Г. – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2011. – 516 с.
2. Саблук П. Т. Проблеми забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2008. – №4. – С. 19–37.
3. Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях / [Андрєєва Н.М., Бараннік В.О., Белашов Є.В. та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф. Є.В. Хлобистова / РВПС України НАН України, ІПРЕЕД НАН України, СусДУ, ЛНТУ, НДІ СРП. – Сімферополь : ПП “Підприємство “Фенікс”, 2010. – 582 с.
4. Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства: теорія, методологія, практика / [Андерсон В.М., Андрєєва Н.М., Алімов О.М. та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф.

Є.В.Хлобистова / ДУ “ІЕПСР НАН України”, ІПРЕЕД НАН України, СумДУ, НДІ СРП. – Сімферополь: ІТ “АРИАЛ”, 2011. – 589 с.

5. Статистичний щорічник Полтавської області за 2013 рік / [за ред. Л. В. Калашник]. – Полтава: Головне управління статистики у Полтавській області, 2014. – 388 с.

6. Сільське господарство України за 2013 рік. Статистичний збірник / [за ред. Ю. М. Остапчука.] – К. : Держкомстат України, 2014. – 384 с.

7. Хвесик М. А. Економіко-правове регулювання природокористування / Хвесик М. А., Горбач Л. М., Кулаковський Ю. П. – К. : Кондор, 2004. – 524 с.

Современное состояние и составляющие экономического обеспечения устойчивого развития аграрных предприятий

В. И. АРАНЧИЙ

к.э.н., профессор кафедры финансы и кредит, ректор ПГАА

А. А. ЛАНТУХ

аспирант кафедры финансы и кредит

Полтавская государственная аграрная академия, г. Полтава, Украина

Рассмотрены проблемы устойчивого развития аграрных предприятий в контексте современных вызовов и угроз. Проведен анализ состояния, структуры, динамики и эффективности сельскохозяйственного производства в Украине и Полтавской области. Выполнен поиск путей обеспечения устойчивого развития аграрных предприятий, как основного звена аграрного сектора экономики страны.

Ключевые слова: устойчивое развитие, эффективность, структура производства, экономические отношения, аграрные предприятия

Current situation and economic elements of agricultural sustainable development software enterprises

VALENTYNA ARANCHIY

Candidate of economic science, Professor of Finance and credits chair, Rector of Poltava State Agrarian Academy

ANDRIY LANTUKH

post-graduate student of Finance and credits chair

Poltava State Agrarian Academy, Poltava, Ukraine

In the article the problems of sustainable development of agricultural enterprises in the context of modern challenges and threats. The paper analyzed the status, structure, dynamics and efficiency of agricultural production in Ukraine and Poltava region. Conducted finding ways to ensure sustainable development of agricultural enterprises as the main link of the agricultural sector of the economy.

Key words: sustainability, efficiency, structure of production, economic relations, agricultural enterprises